



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

# Тема 2. Класичні теоретичні моделі міжнародної торгівлі





На сьогодні можна відокремити п'ять груп концепцій розвитку міжнародної торгівлі:

- меркантилізму (раннього та пізнього);
- переваг (абсолютних та відносних);
- факторів виробництва;
- неотехнологічні;
- конкурентоспроможні



# Меркантилізм

Меркантилізм (XVII-XVIII ст.) – напрямок економічної думки, розроблений європейськими вченими суть якого полягала в тому, що основа багатства нації визначається обсягом дорогоцінних металів, який вона має у своєму розпорядженні. Тому кожна нація повинна проводити таку політику, яка б сприяла накопиченню золота, срібла та інших коштовностей. Такому накопиченню серед інших факторів сприяє і розвиток виробництва та реалізація товарів на зовнішньому ринку.

Меркантилісти розглядали міжнародну торгівлю як гру з нульовою сумою, в якій виграш однієї країни неминуче означає програш її торговельного партнера.



## DONETSK NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS AND TRADE NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Задля посилення позицій держави повинна:

- 1) підтримувати позитивний платіжний баланс, оскільки це забезпечує приток золота в якості платежів, що, в свою чергу, дозволить збільшити внутрішні розходи, виробництво та зайнятість;
- 2) регулювати зовнішню торгівлю для збільшення експорту та скорочення імпорту з метою забезпечення позитивного торгового сальдо за допомогою тарифів, квот та інших інструментів торгової політики;
- 3) заборонити або жорстко обмежити вивіз сировини при одночасному безмитному дозволі його імпорту, яка видобувається всередині країни, що дозволить акумулювати запаси золота і утримувати на нижчому рівні експортні ціни на готову продукцію;
- 4) заборонити всіляку торгівлю колоній з іншими країнами, крім метрополій, яка має право перепродувати колоніальні товари за кордон, а також накласти заборону на виготовлення готової продукції колоніями, перетворюючи їх тим самим на постачальників сировини



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Меркантилісти вважали, що економічна система кожної країни складається з трьох основних секторів: промисловості, сільського господарства (географічно сконцентрованого на території метрополії) та закордонних володінь (колоній). Вони виходили з того, що визначальну роль серед усіх класів суспільства відіграють торговці, а серед факторів виробництва — праця.

На думку меркантилістів, національна економіка функціонує в умовах неповної зайнятості, тому збільшення пропозиції грошей сприяє не стільки інфляції, скільки зростанню рівня виробництва та зайнятості



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

**Ранній меркантилізм**, ідеологами якого були У Стаффорд (Англія), Г. Скарuffі (Італія), виник наприкінці 15 століття та ґрунтувався на доктрині «грошового балансу» - нагромадженні грошей внаслідок вивезення грошей. Прихильники цієї концепції дотримувались поглядів, згідно з якими державі слід продавати на зовнішньому ринку якомога більше будь-яких товарів, а купувати – якомога менше. При цьому в країні повинно накопичуватися золото, яке за тих часів ототожнювалось із багатством нації.



## DONETSK NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS AND TRADE NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Теорія пізнього меркантилізму (Т. Мен, А. Серра) розвивались з другої половини 16 століття. Основним змістом цього напрямку є доктрина «активного торговельного балансу», який можна було забезпечити шляхом активізації зовнішньої торгівлі при перевищенні доходів від експорту порівняно із витратами на імпорт, а також у результаті розвитку посередницької торгівлі (перепродаж іноземних товарів, надання транспортних послуг, кредитів з метою одержання додаткових надходжень від операцій на зовнішніх ринках). З цією метою держава повинна була обмежувати ввезення іноземних товарів шляхом підвищення ставок мита, а також сформулювати правила вивезення відчизняних товарів, використовуючи переважно фінансові методи заохочення експорту.



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

## Теорія абсолютних переваг

Адам Сміт стверджував, що для держави можуть бути вигідними не тільки продаж, а й купівля товарів на зовнішньому ринку. Ним була зроблена спроба визначити, які саме товари вигідно експортувати, а які – імпортувати. Згідно з принципом абсолютної переваги країні доцільно спеціалізуватися на виробництві таких товарів, з яких вона має найменші, порівняно з іншими країнами, витрати на виробництво. Необхідною умовою застосування теорії абсолютних переваг є вільна торгівля





DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Теорія міжнародної торгівлі А. Сміта базується на низці припущень, які приймаються як аксіома:

- 1) світове господарство представлено двома країнами, які обмінюються двома товарами;
- 2) єдиним фактором виробництва є праця;
- 3) виробництво характеризується постійними видатками, тобто незалежно від обсягів виробництва на кожну одиницю продукту витрачається одна й та сама кількість праці;
- 4) економіка кожної країни характеризується повною зайнятістю;
- 5) ринок кожної країни має досконалу конкурентну структуру;
- 6) виробничо-комерційна діяльність на внутрішньому та на зовнішньому ринках не обмежена різного роду бар'єрами;
- 7) транспортні видатки (як внутрішні, так і зовнішні) дорівнюють нулю.



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Теорія А.Сміта (теорія абсолютних переваг) зазначає, що **країна повинна експортувати такі товари, виробництво яких абсолютно ефективніше в тому плані, що на одиницю продукту витрачається менше праці порівняно з іншою країною – потенційним торговельним партнером.**

**Припустимо**, що виробництво товарів X та Y у країні I характеризується ресурсними коефіцієнтами  $a_{LX}$  та  $a_{LY}$ , а в країні II, відповідно,  $b_{LX}$  та  $b_{LY}$ .

Країна I та країна II будуть торгувати, якщо буде виконуватися необхідна умова міжнародної торгівлі.

Країна I матиме абсолютну перевагу у виробництві товару X, якщо  $a_{LX} < b_{LX}$ . Абсолютна перевага країни II у виробництві товару Y визначатиметься умовою  $b_{LY} < a_{LY}$



# DONETSK NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS AND TRADE NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Технологічні характеристики виробництва в країні I та країні II	Вітчизна	Зарубіжжя
Кількість праці, що необхідна для виробництва одиниці товару I	$a_{LX}$	$b_{LX}$
Кількість праці, що необхідна для виробництва одиниці товару II	$a_{LY}$	$b_{LY}$

Припустимо, що країна I зменшила виробництво товару Y на одну одиницю, що веде до вивільнення  $a_{LY}$  одиниць праці. Для того, щоб загальна кількість товару Y в світовому господарстві, представленому двома країнами та двома товарами, не змінилась, країні II необхідно збільшити випуск цього товару на одну одиницю. Для цього необхідно витратити  $b_{LY}$  одиниць праці.



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Внаслідок перерозподілу виробництва товару між країнами загальний обсяг його випуску не змінився, але з виробничого процесу вивільнилось  $aLY$  одиниць праці, з яких  $bLY$  одиниць було використано. Згідно з початковим припущенням, країна II має абсолютну перевагу у виробництві товару  $Y$ , тобто  $bLY < aLY$ . Тому, хоча обсяг випуску товару  $Y$  і не змінився, але в цілому в світовому господарстві з'явилося вільних одиниць праці  $aLY - bLY$ . Ця кількість може бути використана для збільшення виробництва товару  $X$  або  $Y$ . Аналогічний результат можна отримати і при перерозподілі виробництва товару  $X$  від країни I до країни II



# Теорія відносних переваг Д. Рікардо

Припущення теорії, які доповнюють припущення теорії абсолютних переваг:

- 1) кожна країна має фіксовану кількість та структуру ресурсів (факторів виробництва), причому всі ресурси одного виду повністю ідентичні;
- 2) фактори виробництва можуть вільно переміщуватись з галузі в галузь у межах країни. Це означає, що їхні ціни для даної країни однакові. Фактори виробництва не можуть рухатись у міжнародному масштабі, тобто переміщатись з країни в країну. Внаслідок цього їхня ціна, очевидно, буде різною в різних країнах (цей стан — різниця між цінами на фактори виробництва в різних країнах—зберігатиметься доти, доки країни не вступатимуть у торговельні відносини);
- 3) країни можуть застосовувати різні технології виробництва, але технологічний рівень країни залишиться незмінним

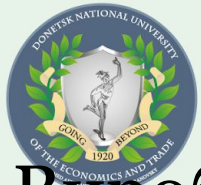


DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

**Теорія.** Країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони виготовляють з відносно меншими затратами в порівнянні з іншими країнами, тоді торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво однієї з них абсолютно більш ефективне, ніж в іншій.

Для ілюстрації цього висновку Д. Рікардо навів приклад з виробництвом двох товарів — вина та

	Вино	Тканини	Співвідношення цін в умовах автаркії
Англія	120 год./барель	100 год./ярд	1В: 6/5Т, або 1Т: 5/6 В
Португалія	80 год./барель	90 год./ярд	1В: 8/9Т, або 1Т: 9/8В



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

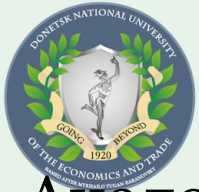
Виробництво вина в Португалії більш ефективне, ніж тканини, а в Англії — тканин порівняно з вином. А ця різниця в величині відносних вартостей, робить він далі висновок, створює передумови для розвитку взаємної торгівлі. Виходячи з наявних співвідношень цін в Англії та Португалії в умовах автаркії ( $1B:8/9T$  в Португалії та  $1B:6/5T$  в Англії), Португалії вигідно спеціалізуватись на виробництві вина, а Англії — тканини. Для забезпечення потреб в іншому товарі Португалії вигідно купувати тканину в Англії за ціною 1 барель вина: $6/5$  ярда тканини, а Англії — вино в Португалії. Внаслідок такого обміну обидва його учасники отримують певний вииграш



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Д. Рікардо припустив, що країни обмінюються відповідними товарами в співвідношенні 1В:1Т. В умовах торгівлі Англія може використати 100 годин праці для виробництва одиниці тканини (1Т) та обміняти її на одиницю вина (1В). Таким чином, 100 годин праці дають можливість цій країні отримати по каналах зовнішньої торгівлі одиницю вина, для виробництва якого Англії необхідно витратити 120 годин праці. Отже, завдяки міжнародній торгівлі Англія може зекономити 20 годин праці ( $120 - 100 = 20$ ) на кожній одиниці імпортованого товару





DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Аналогічним чином можна обрахувати і вигаш Португалії. Вона витрачає 80 годин праці на виготовлення одиниці вина. Обмінюючи цей товар на світовому ринку на одиницю тканини, Португалія економить 10 годин праці ( $90 - 80 = 10$ ), оскільки для виробництва одиниці тканини в умовах автаркії їй необхідно витратити 90 годин праці.

Коли виробництво характеризується різними затратами праці – це означає, що внутрішні альтернативні вартості, внаслідок чого, внутрішнє співвідношення цін до встановлення торговельних відносин також різне

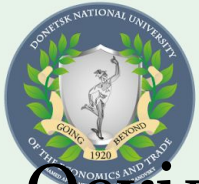


Альтернативні видатки виробництва кожного товару в кожній країні представляють собою кількість одиниць праці, необхідну для виготовлення одиниці даного товару, поділену на кількість одиниць праці, необхідну для виготовлення іншого товару. Припустимо, що країна I має порівняльну перевагу у виробництві товару X, тобто  $aLX/aLY < bLX/bLY$ , а країна II — товару Y (відповідно,  $bLY/bLX < aLY/aLX$ ). Згідно з принципом порівняльної переваги, країна I має спеціалізуватись на виробництві товару X, а країна II — товару Y. Внаслідок такої спеціалізації кожна країна отримає певний вигравш від взаємної торгівлі



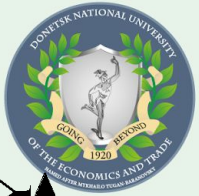
DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

В умовах автаркії виробництво і споживання в кожній країні характеризуються певними точками, які відображають існуючу в економіці рівновагу. Якщо країна I випускає додаткову одиницю товару X, то це означає, що вона мусить відмовитися від виробництва  $aLX/aLY$  одиниць товару Y. Аналогічним чином можна зробити висновок, що зменшення випуску товару X в країні II на одиницю супроводжується збільшенням виробництва товару Y на  $bLx/bLY$  одиниць

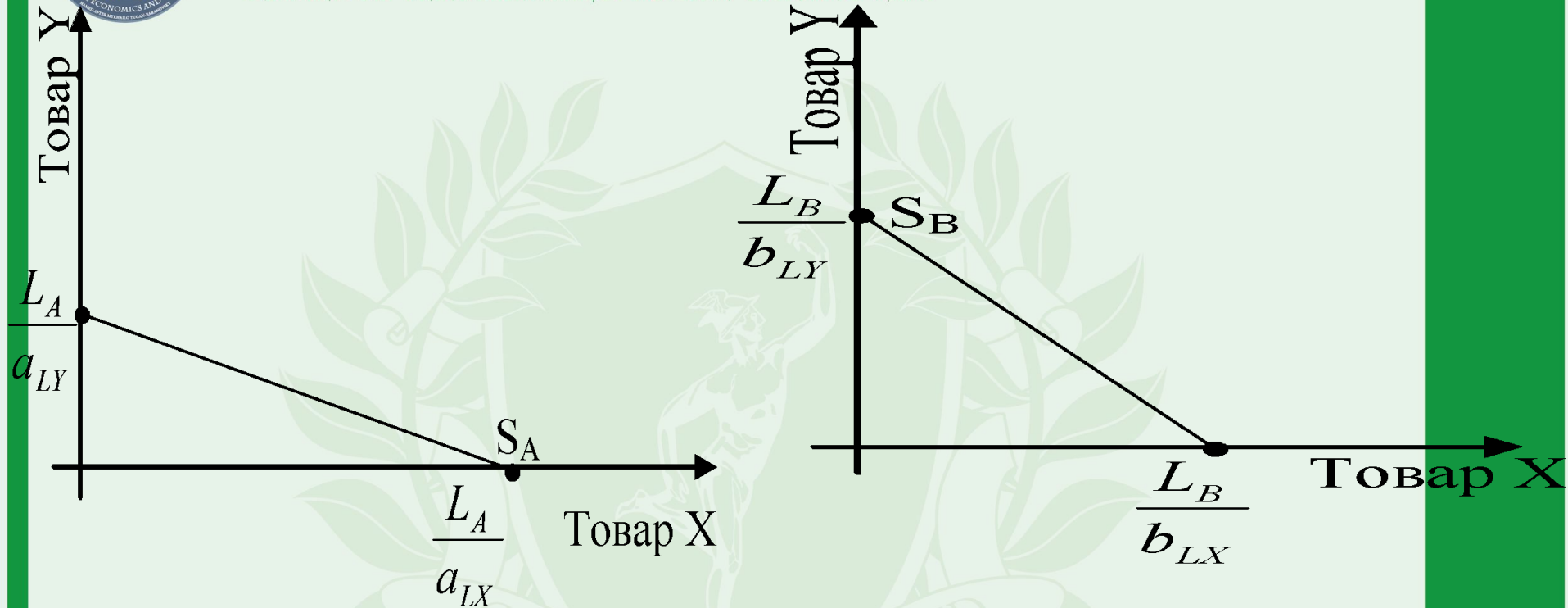


Оскільки  $aLX/aLY < bLX/bLY$ , то в даному прикладі торгівля створює умови для виробництва однієї й тієї самої кількості товару  $X$  та випуску більшого обсягу товару  $Y$ , ніж за умов автаркії, за незмінного обсягу використаних ресурсів.

Приріст виробництва товару  $Y$  становить  $bLX/bLY - aLX/aLY$ . Звідси можна зробити висновок, що чим більша порівняльна перевага, тим більший виграш отримує країна від спеціалізації. Очевидно, що за даних умов виграш від спеціалізації буде максимальним, якщо країни  $I$  та  $II$  будуть виробляти лише товари  $X$  та  $Y$  відповідно. В цьому разі ми маємо справу з повнотою спеціалізацією.



# DONETSK NATIONAL UNIVERSITY OF ECONOMICS AND TRADE NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

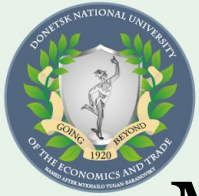


для країни I повна спеціалізація характеризуватиметься точкою  $S_A$ , а для країни II —  $S_B$ . Точки  $S_A$  та  $S_B$  характеризують можливий максимальний обсяг випуску товарів X та Y, який можна досягти у світовому господарстві на основі наявних ресурсів та технологій



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

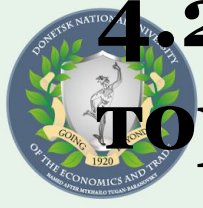
Починаючи з точки SA, країна I може «перетворювати» товар X на товар Y шляхом зміни структури національного виробництва в співвідношенні  $a_{LX}/a_{LY}=P_X/P_Y$  одиниць товару Y за кожну одиницю товару X. Очевидно, що країна I погодиться на обмін з країною II, якщо за кожну одиницю товару X національного виробництва вона зможе отримати щонайменше  $a_{LX}/a_{LY}=P_X/P_Y$  одиниць товару Y. Отже, споживачі країни I купуватимуть товар Y у виробників країни II тоді, коли його ціна буде нижчою порівняно з внутрішньою ціною в умовах автаркії



DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Міжнародна умова торгівлі повинна  
лежати між двома крайніми  
співвідношеннями цін в умовах  
автаркії, тобто:

$$\left( \frac{P_X}{P_Y} \right)_A < \left( \frac{P_X}{P_Y} \right)_{\text{int}} < \left( \frac{P_X}{P_Y} \right)_B$$



## 4.2. Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

Представники неокласичної школи довели, що країна отримує вигоду від міжнародного товарообміну кожного разу, коли умови міжнародної торгівлі відрізняються від національного співвідношення цін в умовах автаркії.

Позитивний ефект міжнародної торгівлі проявляється в тому, що країна збільшує виробництво та експорт товару, який цінується на світовому ринку дорожче, та імпортує порівняно дешевший товар.

Різниця в національних умовах торгівлі за відсутності зовнішньої торгівлі зумовлюється факторами - різну забезпеченість країн виробничими ресурсами





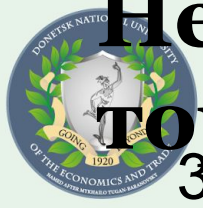
# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Суть теорії Хекшера-Оліна полягає в тому, що країна експортуватиме ті товари, виробництво яких базується на інтенсивному використанні відносно надлишкових виробничих ресурсів, і, відповідно, імпортуватиме товари, виробництво яких характеризується інтенсивним використанням відносно дефіцитних виробничих ресурсів

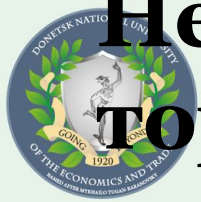
Теорія Хекшера-Оліна (модель  $2 \times 2 \times 2$ ) базується на низці досить жорстких припущень:

- 1) все світове господарство складається з двох країн, причому кожна з них виробляє два товари, використовуючи два однорідні в масштабах світового господарства фактори виробництва. Кількість факторів незмінна, а кожна країна по-різному забезпечена ними;
- 2) виробництво в кожній країні базується на однаковій технології, тобто виробничі функції обох країн ідентичні;



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

- 3) виробництво обох товарів у кожній країні характеризується незмінним ефектом масштабу;
- 4) товари характеризуються різною факторомісткістю, але факторомісткість кожного товару завжди незмінна при всіх співвідношеннях цін на виробничі ресурси;
- 5) смаки та уподобання споживачів в обох країнах однакові;
- 6) економіка обох країн характеризується досконалою конкуренцією;
- 7) фактори виробництва повністю мобільні в межах кожної країни, але не можуть переміщуватись у міжнародних масштабах;
- 8) транспортні видатки дорівнюють нулю;
- 9) відсутні будь-які перешкоди на шляху руху товарів між країнами, ціни та обсяги виробництва визначаються під впливом суто ринкових сил без будь-якого втручання з боку держави (уряду).



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

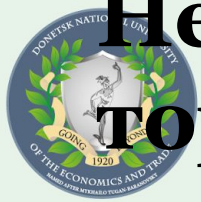
DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Надлишок фактора виробництва, або виробничого ресурсу означає відносно різну структуру виробничих ресурсів.

Відносний надлишок певного ресурсу визначається декількома способами.

По-перше, співвідношення між факторами виробництва можна розрахувати шляхом співставлення абсолютної кількості праці та капіталу (користуючись при цьому фізичними одиницями виміру), які має в своєму розпорядженні кожна країна. В цьому випадку за умови, що країна I має надлишок капіталу порівняно з країною II то  $(K:L)_I > (K:L)_II$ , де  $K_I$  та  $L_I$  відповідно кількість капіталу та праці в країні I, а  $K_{II}$  та  $L_{II}$  – в країні II.

По-друге, надлишок певного фактора виробництва можна визначити, співставляючи відносні ціни капіталу та праці. В цьому випадку країна матиме відносний надлишок капіталу порівняно з країною за умови  $(r:w)_I < (r:w)_II$ , де  $r$  та  $w$  відповідно ціни капіталу та праці в обох країнах



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

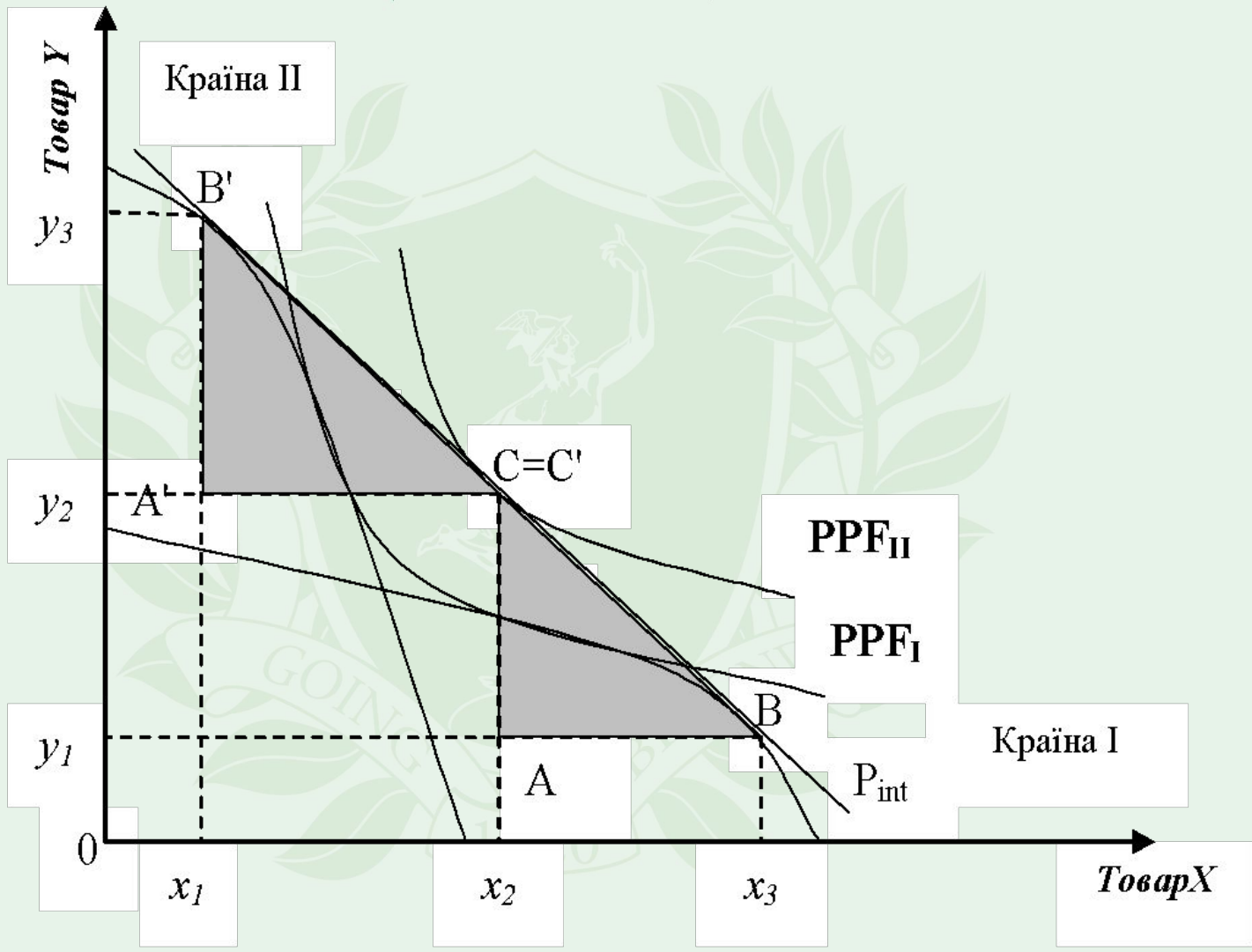
Якщо країна II має надлишок капіталу, то капіталомісткий продукт Y її виробництва буде дешевшим порівняно з аналогічним товаром у країні I. Аналогічно, наявність надлишку праці в країні I веде до того, що виробництво трудомісткого продукту X у ній буде дешевшим порівняно з його випуском країною II.

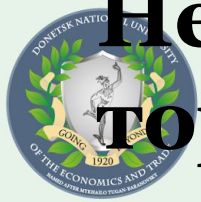
Таким чином, обидві країни зацікавлені в розвитку взаємного торговельного обміну, якщо умови міжнародної торгівлі лежатимуть у проміжку між співвідношеннями цін країн I та II в умовах автаркії, тобто  $(P_x:P_y)_I < (P_x:$



# Економічні наслідки такого торговельного обміну

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY





# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Країни I та II виробляють капіталомісткий товар Y та трудомісткий товар X, причому країна II характеризується надлишком капіталу, а країна I — праці. Різні умови виробництва характеризуються різними кривими трансформації виробничих потужностей (PPFI для країни I та PPFIІ країни II), причому крива PPFI більшою мірою видовжена відносно осі OX порівняно з віссю OY. Крива PPFIІ більшою мірою видовжена відносно осі OY, ніж осі OX.

Ідентичні умови попиту зображені єдиною для двох країн кривою байдужості  $I_{Co}$ . Як бачимо, товар X в країні I є дешевшим порівняно з країною II, а товар Y — у країні II порівняно з країною I. Для того, щоб обидві країни виграли від взаємної торгівлі, необхідно, щоб вони обмінювалися товарами на основі співвідношення цін, яке лежить в інтервалі між внутрішніми умовами торгівлі обох країн до встановлення торговельних відносин, тобто  $(P_x:P_y)_I < (P_x:P_y)_{int} < (P_x:P_y)_{II}$ .



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

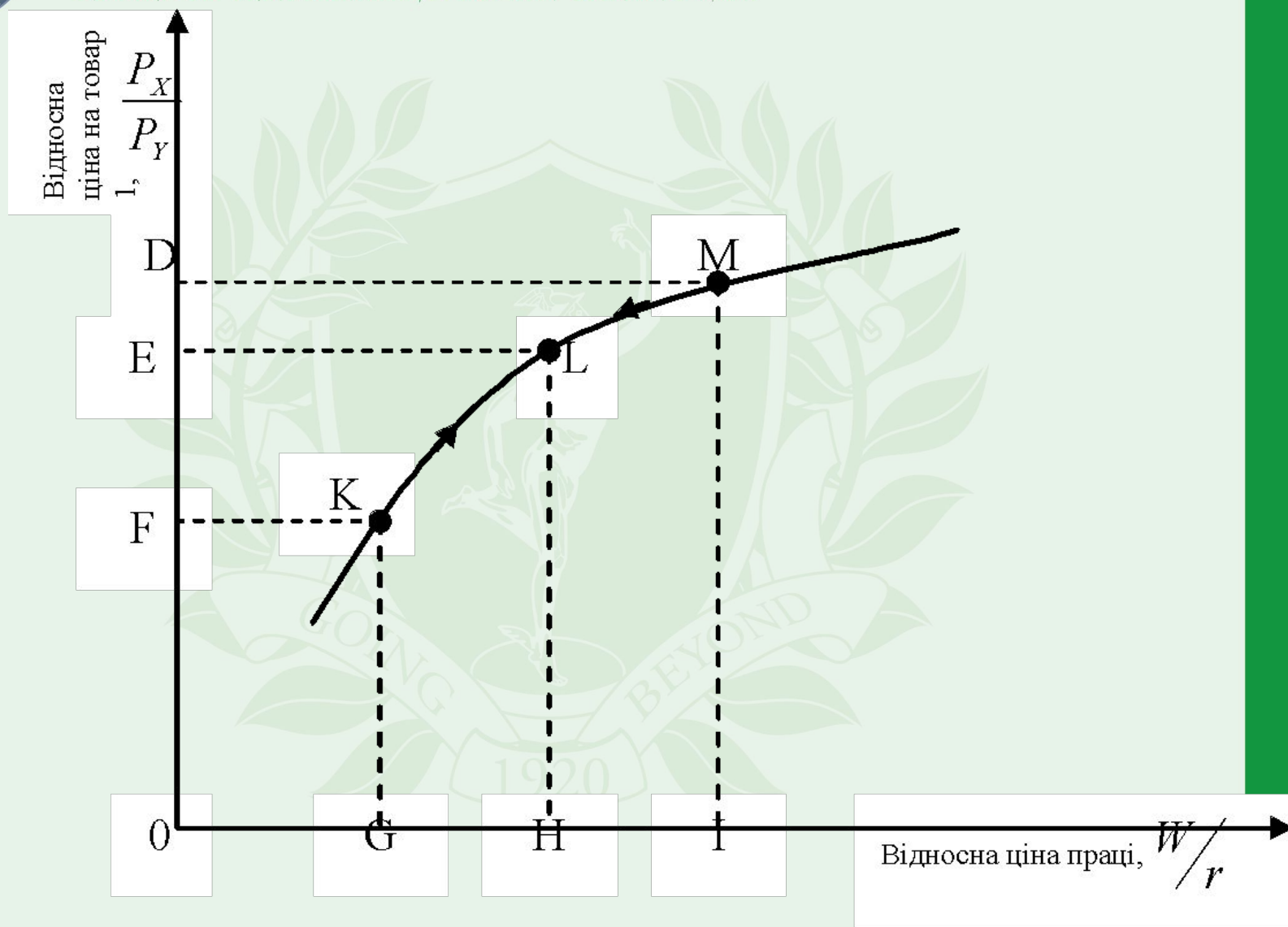
Взаємна торгівля дасть їм можливість вийти на нові рівні споживання  $C_I$  та  $C_{II}$ , які характеризуватимуться однією точкою  $C$ . Виробництво в країні I характеризуватиметься точкою  $P_I$ , а в країні II — точкою  $P_{II}$ . Країна I експортуватиме  $X_2X_3$  одиниць товару  $X$  та імпортуватиме  $Y_1Y_2$  одиниць товару  $Y$ . Експорт та імпорт країни II характеризуватиметься відповідно обсягами  $Y_2Y_3$  та  $X_1X_2$ .

Дана теорія була розглянута Полом Самуельсоном і отримала назву теорія Хекшера-Оліна-Самуельсона, оскільки базувалась на одних й тих самих припущеннях, що й теорія Хекшера-Оліна. В результаті торгівлі країна I збільшить виробництво товару  $X$  і зросте відносна ціна заробітної плати. В країні II збільшиться виробництво капіталомісткого товару  $Y$  та зросте відносний попит на капітал, а це означає, що збільшиться відносна ціна капіталу в країні II.



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY







# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

$$\left(\frac{W}{i}\right)_I < \left(\frac{W}{i}\right)_{II} \Rightarrow \left(\frac{P_X}{P_Y}\right)_I < \left(\frac{P_X}{P_Y}\right)_{II}$$

$$\begin{aligned} \text{Країна I: } X \uparrow &\Rightarrow D_L \uparrow \Rightarrow W \uparrow \Rightarrow (P_X/P_Y)_I \uparrow; \\ Y \downarrow &\Rightarrow D_K \downarrow \Rightarrow i \downarrow \Rightarrow (P_Y/P_X)_I \downarrow; \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Країна II: } X \downarrow &\Rightarrow D_L \downarrow \Rightarrow W \downarrow \Rightarrow (P_X/P_Y)_{II} \downarrow; \\ Y \uparrow &\Rightarrow D_K \uparrow \Rightarrow i \uparrow \Rightarrow (P_Y/P_X)_{II} \uparrow. \end{aligned}$$

До початку міжнародної торгівлі відносна ціна праці у країні I дорівнювала OG, а у країні II – OI. Країна I має відносний надлишок робочої сили, оскільки ціна на неї у країні I менша, ніж у країні II. Відносна ціна товару X у країні I до початку міжнародної торгівлі дорівнює OF, у країні II відносна ціна товару X дорівнює OD. Отже, країна I має перевагу в виробництві товару X (оскільки відносна ціна на нього менша), а країна II – у виробництві товару Y. Економічна рівновага у країні I до початку міжнародної торгівлі показана точкою A, а рівновага країні II – точкою B.



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Після початку міжнародної торгівлі, оскільки країна I спеціалізується на виробництві (трудомісткого) товару X, відносний попит на працю в цій країні збільшується, що веде до зростання відносної ціни праці. Зростання відносної ціни праці веде до зростання відносної ціни товару X (рух в напрямку до OE). Рівновага з точки A почне рухатись в сторону точки C, при цьому зарплата зміниться до рівня ON.

Якщо країна II спеціалізується на виробництві товару Y (капіталомісткого), то відносний попит на капітал в цій країні зростає, і зменшується відносний попит на працю; відносна ціна на капітал зростає, тобто у нас збільшується співвідношення  $r_{II}/w_{II}$ , та зменшується співвідношення  $w_{I}/r_{I}$ . Ціна на робочу силу зміниться із рівня OI до рівня ON. Відповідно збільшиться і відносна ціна товару Y (одночасно



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Вихідним пунктом дослідження В. Леонт'єва була ідея емпіричної перевірки положення теорії Хекшера—Оліна. Для того, щоб реалізувати свій задум, він скористався статистичною інформацією за 1947 рік. Оскільки даних про факторомісткість імпортованих товарів не було, Леонт'єву довелося скористатися інформацією про товари—замінники імпортованих продуктів (тобто товари, аналогічні імпортованим, які вироблялися в США).

Розраховувавши співвідношення між капіталом та працею для експортних та імпортованих товарів, він провів їх порівняльний аналіз, щоб перевірити відповідні положення концепції Хекшера—Оліна.

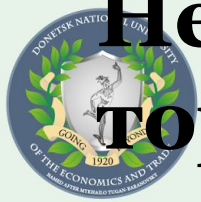


# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

За розрахунками В. Леонт'єва виходило, що загальне співвідношення  $\left(\frac{L}{K}\right)_{Im}$  дорівнювало 1,3.

$$\frac{\left(\frac{L}{K}\right)_{Im}}{\left(\frac{K}{L}\right)_X}$$

А це означало, що в 1947 році американський експорт був в 1,3 більш трудомістким порівняно з імпортом. Подальший аналіз американської економіки з використанням менш агрегованих галузей виробництва також підтвердив отриманий раніше результат. Виявилось, що виробництва з найбільшою експортною орієнтацією також характеризувалися порівняно низьким співвідношенням капіталу та праці і більшими витратами праці в розрахунку на один долар кінцевого продукту порівняно з більшістю імпорто-заміщуючих галузей.



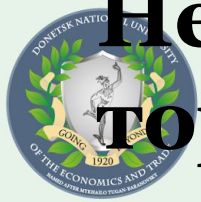
# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Емпіричні дослідження на матеріалах американської економіки не підтверджували основного положення концепції Хекшера—Оліна. Ось чому цей результат отримав в економічній науці назву «парадокса Леонтєва».

На сьогодні існує сім основних пояснень парадоксу.

- 1) асиметричність попиту може вважатись поясненням парадокса Леонтєва, якщо припустити, що США віддають відносну перевагу капіталомістким товарам, а їхні торговельні партнери — трудомістким. Така структура попиту США веде до зростання цін на капіталомісткі товари доти, доки порівняльна перевага США не зміщується в галузь виробництва трудомістких виробів. Аналогічні зміни відбуваються в країнах—торговельних партнерах США, що веде до появи порівняльної переваги в виробництві капіталомістких товарів



# Неокласичні теорії міжнародної

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

## торгівлі

- 2) мінливість фактормісткості товарів у залежності від цін на виробничі ресурси означає, що хоча товари які завозяться в США з-за кордону, виробляються переважно із застосуванням трудомістких технологічних процесів, їх виробництво в США є відносно капіталомістким. Отже, країни, що експортують свої товари в США, «діють» згідно з вимогами теореми Хекшера—Оліна, тоді як економічна поведінка США будується на інших принципах;
- 3) структура тарифів США значно обмежувала імпорту, передусім трудомістких товарів. У цьому випадку, очевидно, в структурі американського імпорту переважали капіталомісткі продукти. Тому чисто теоретично можна припустити, що наявність та структура імпорتنих тарифів і є поясненням того результату, який отримав В. Леонт'єв, оскільки концепція Хекшера—Оліна базується на припущенні про вільну торгівлю між країнами



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

4) різний рівень кваліфікації робочої сили (Д. Кісінга): існує вісім груп (категорій) робочої сили, на які існують різні потреби в праці експортних та імпортозаміщуючих виробництв у тринадцяти країнах світу. В результаті аналізу Кісінг дійшов висновку, що американський експорт містить відносно більше праці найвищої категорії та менше найнижчої, а імпорт — навпаки. Згідно до висновків Д. Кісінга, слід відзначити що структура торгівлі США повністю відповідає концепції Хекшера—Оліна, якщо розглядати кваліфіковану та некваліфіковану працю як окремі фактори виробництва і припустити, що на ринку праці США переважає кваліфікована робоча сила



# Неокласичні теорії міжнародної

## торгівлі

5) роль природних ресурсів Леонт'євим було оцінено у відповідній галузі з точки зору використання капіталу, тоді як у нафтопереробній, вугільній та металургійній промисловості в значних кількостях використовується саме природні ресурси — нафта та газ, вугілля, залізна руда тощо. Тому аналізувати факторомісткість виробництва лише в термінах використання двох факторів — праці та капіталу — методологічно неправильно, оскільки в реальному житті вирішальну роль у багатьох виробничих процесах грають саме сировинні ресурси. Разом з тим аналіз торгівлі з урахуванням природних ресурсів, проведений Р. Болдвіном, показав, що і в цьому випадку парадокс В.Леонт'єва повністю не пояснюється



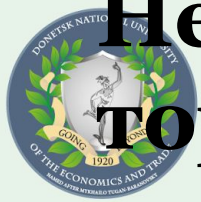


# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

б) товарний підхід полягає в тому, що

характеристика кожного виду виробництва дається через призму його торговельної позиції (експорт мінус імпорт). Саме так побудовано дослідження Роберта Стерна та Кейта Маскуса. Вони дійшли висновку, що чистий експорт типової галузі виробництва негативно пов'язаний з величиною капіталу та кількістю зайнятих у даній галузі, але позитивно пов'язаний з величиною людського капіталу. В контексті концепції Хекшера—Оліна це означає, що чистий експорт США може і не бути капіталомістким у фізичному розумінні, як це показує дослідження В. Леонт'єва. Та разом з тим відповідні експортні галузі також не можна вважати трудомісткими взагалі. Точніше було б говорити, що в структурі факторів виробництва, які використовуються в галузях експортної



# Неокласичні теорії міжнародної торгівлі

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

7) відносна надлишковість певних факторів виявляється через їх «послуги» (тобто результати застосування), які знаходять свій вияв у торговельних потоках країни. Ця формула являє собою так звану теорему Хекшера—Оліна—Ванека.

В основі теореми лежить ідея про пропозицію та попит на послуги факторів виробництва (іншими словами, результати їх застосування).

З точки зору пропозиції країни мають відносно різні кількості «послуг» капіталу, трудових ресурсів тощо. За умови повного використання наявних ресурсів загальна кількість ресурсів у певний проміжок часу (або пропозиція «послуг» усіх факторів виробництва), яку має в своєму розпорядженні дана країна, дорівнює сумі добутків обсягу випуску кожного товару на кількість відповідного фактору, яка необхідна для виготовлення одиниці відповідного продукту



## 4.3. Альтернативні теорії

У 1961 р. англієць М. Познер запропонував теорію технічного розриву, яка є особливим частковим видом теорії Хекшера — Оліна з введеним у неї додатково технологічним фактором. Основою теорії Познера є міжнародна торгівля обумовлена технічними нововведеннями, які виникають спочатку в якій-небудь галузі в одній з країн, що торгує. Внаслідок цього обмін технікою та технологією асиметричний. Країна-інноватор володіє тимчасовою квазімонополією на виробництво продукції (нової або з меншими витратами) та експортує її, імпортуючи ненаукомістку продукцію. З часом технологічний розрив зменшується внаслідок передачі технології, заміщення імпорту, впровадження альтернативних технологій у відсталих країнах.

Недоліком теорії технологічного розриву є те, що вона не враховує свідомого обмеження доступу до нових технологій з боку власника



# Альтернативні теорії

Запропонована у 1966 р. Раймондом Верноном теорія міжнародного життєвого циклу продукту враховує нереалістичність думки про універсальну доступність будь-якої технології для кожного виробника будь-якої країни. Ця теорія відображала реальність 60-х рр., коли розроблені для американського ринку товари почали поступово розповсюджуватися в інших країнах.

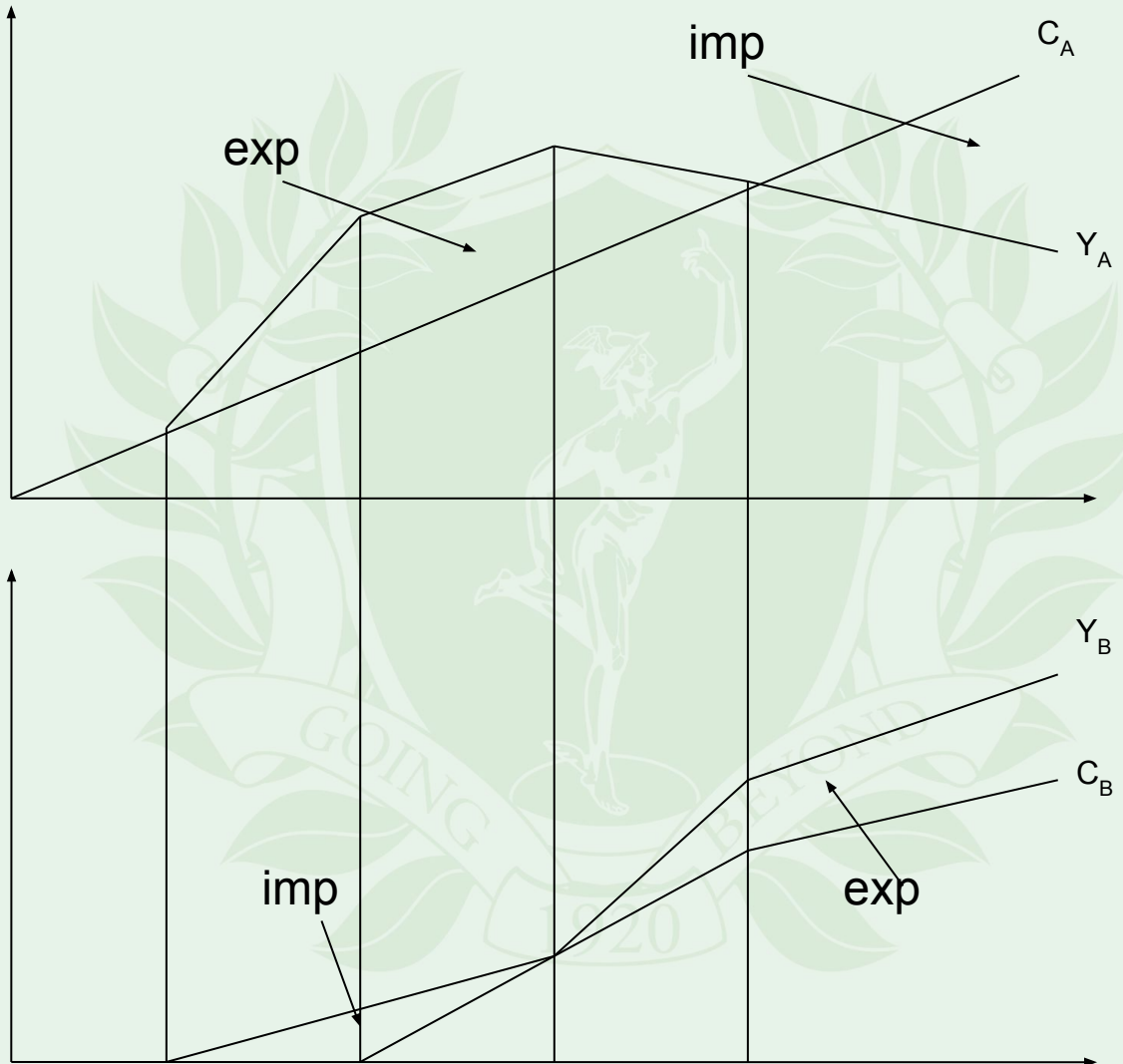
**Теорія міжнародного життєвого циклу продукту** стверджує, що деякі види продукції проходять цикл, що складається із чотирьох етапів — впровадження, зростання, зрілість та занепад; виробництво цієї продукції переміщується з країни в країну залежно



# Модель життєвого циклу товару

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

C, Y



країна-новатор

країна-імітатор



# Альтернативні теорії

**На першому етапі** (впровадження) розробляються нововведення у відповідь на виявлену потребу.

**На другому етапі** (зростання) країна нововведення паралельно із вітчизняним виробництвом нового товару може розпочати його випуск за кордоном.

**На третьому етапі** (зрілість) світовий попит на новий продукт починає вирівнюватись. Задум та технологія виробництва нового товару стають настільки відпрацьованими, що додаткові знання вже не настільки необхідні для зниження витрат. Продукт стає більш звичним та стандартизованим, тому його виробництво у країні з високим рівнем технології втрачає зміст.

Виробництво товару переміщається в інші країни, які можуть використовувати стандартну вже технологію, знижуючи собівартість одиниці продукції. Нижча собівартість дає можливість збільшувати збут у слаборозвинених країнах.

**На четвертому етапі** (занепад) технологія та обладнання настільки вдосконалюються, що для виробництва товару вже не потрібна особлива кваліфікація, і тому воно переміщається у слаборозвинені країни, які



# Альтернативні теорії

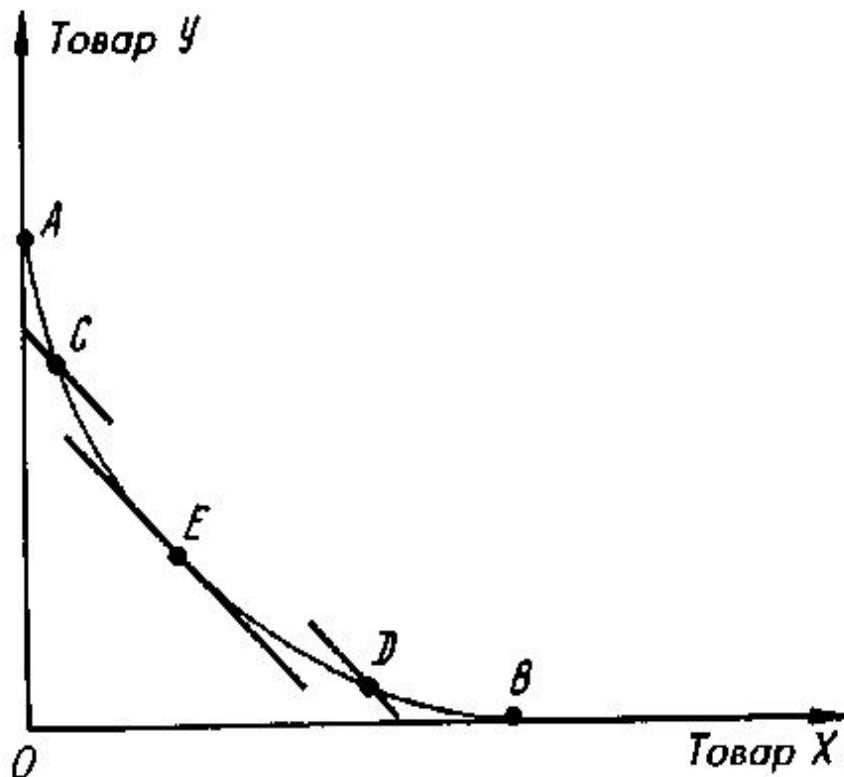
Модель Кемпа базується на припущенні, що в економіці країни виробляються лише два товари, причому в обох галузях реалізується економія на масштабах виробництва. Далі економія на масштабах виробництва має таку величину, що крива трансформації виробничих потужностей має ввігнуту по відношенню до початку координат форму.

Припустимо, що до встановлення торговельних відносин рівновага досягається в точці  $E$ , в якій лінія співвідношення цін в умовах автаркії дотикається до кривої трансформації виробничих потужностей. Стан рівноваги в моделі Кемпа відрізняється від класичної рівноваги за умов автаркії своїм нестійким характером. Це означає, що при незначних відхиленнях від точки  $E$  рівновага може і не поновлюватись в цій вихідній точці  $E$ .



# Альтернативні теорії

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO HRUSHCHAK  
AND PARANYOVSKIY



В даному випадку ефект економії на масштабах виробництва товарів X та Y зумовлює ввігнуту по відношенню до початку координат форму кривої трансформації виробничих потужностей.

Точка E визначає рівновагу за умов автаркії, причому ця рівновага має нестійкий характер: рівень виробництва C або B, створює імпульси не до повернення в точку E (класична рівновага в умовах автаркії), а швидше до подальшого руху в напрямі A або B





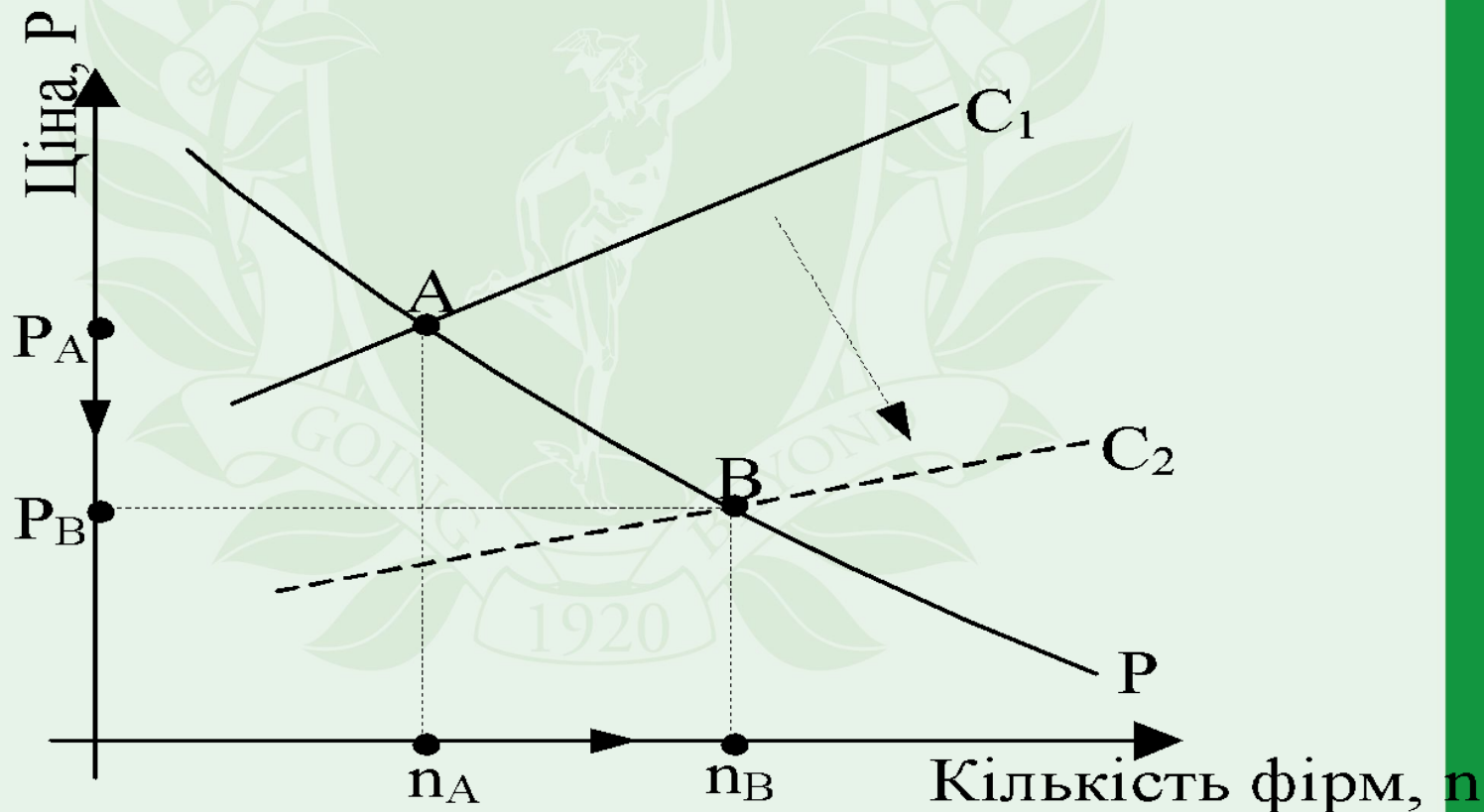
# Альтернативні теорії

Таку ситуація пояснюється тим, що в точці О співвідношення  $(P_x:P_y)$  більше  $(MC_x:MC_y)$ , або  $(P_x:MC_x) > (P_y:MC_y)$ . Внаслідок цього виникає стимул збільшити виробництво товару X та зменшити випуск товару Y. Тому рівень виробництва зміщуватиметься вздовж кривої трансформації виробничих потужностей у напрямку точки В. Якщо ж виробництво знаходилось в точці С, то тоді результат буде зворотним: за незмінних цін (тобто,  $P_x:P_y = \text{const}$ ) співвідношення  $P_y:MC_y$  буде більшим від  $P_x:MC_x$ . У цьому випадку рівень виробництва рухатиметься в напрямку



# Альтернативні теорії

Підхід Пола Кругмана суттєво відрізняється від інших теорій тим, що він бере до уваги два економічних явища – ефект від масштабів та монополітичну конкуренцію.





# Альтернативні теорії

До торгівлі ринок знаходиться в рівновазі в точці А, в якій фірми в кількості  $n_A$  продають свої товари за ціною  $P_A$ . Країна вступає в міжнародну торгівлю, і розмір її ринку, що вимірюється обсягом продаж  $Q_i$ , збільшується. Це скорочує середні видатки і зсуває криву АТС<sub>1</sub> вниз, перетворюючи її в криву АТС<sub>2</sub>. Однак крива залежності цін від кількості фірм (лінія Р) не залежить від розміру ринку і тому залишається на місці. Нова ринкова рівновага досягається в точці В, в якій більша, ніж раніше, кількість фірм  $n_B$  продають свої товари по більш низькій ціні  $P_B$ .



# Альтернативні теорії

Одну із перших спроб пояснити особливості сучасної міжнародної торгівлі на основі схожості уподобань споживачів зробив Стефан Б. Ліндер у 1961 р.

Теорія схожості уподобань споживачів стверджує, що, розробивши нову продукцію у відповідь на знайдену ринкову потребу на внутрішньому ринку, виробник потім звертається до ринків, котрі найподібніші до ринків його країни.



# Альтернативні теорії

NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

Альтернативною теорією на основі попиту вважається також і теорія заснована на розбіжностях в смаках споживачів. Суттєвою передумовою даної теорії є те, що виробничі можливості країн однакові, що при графічному розгляді теорії заснованої на розбіжностях в смаках споживачів зумовлює наявність однієї кривої трансформації виробничих потужностей, а різні уподобання споживачів - різних кривих байдужостей.

В умовах автаркії рівень виробництва та споживання характеризується точками Е (країна II) та В (країна I), а співвідношення внутрішніх цін відповідно  $(P_x:P_y)_{II}$  та  $(P_x:P_y)_I$  країна II має порівняльну перевагу у виробництві товару X, оскільки  $(P_x:P_y)_{II} < (P_x:P_y)_{int}$ , а країна I — товару Y [ $(P_x:P_y)_I > (P_x:P_y)_{int}$ ]



# Альтернативні теорії

DONETSK NATIONAL UNIVERSITY  
OF ECONOMICS AND TRADE  
NAMED AFTER MYKHAILO TUGAN-BARANOVSKY

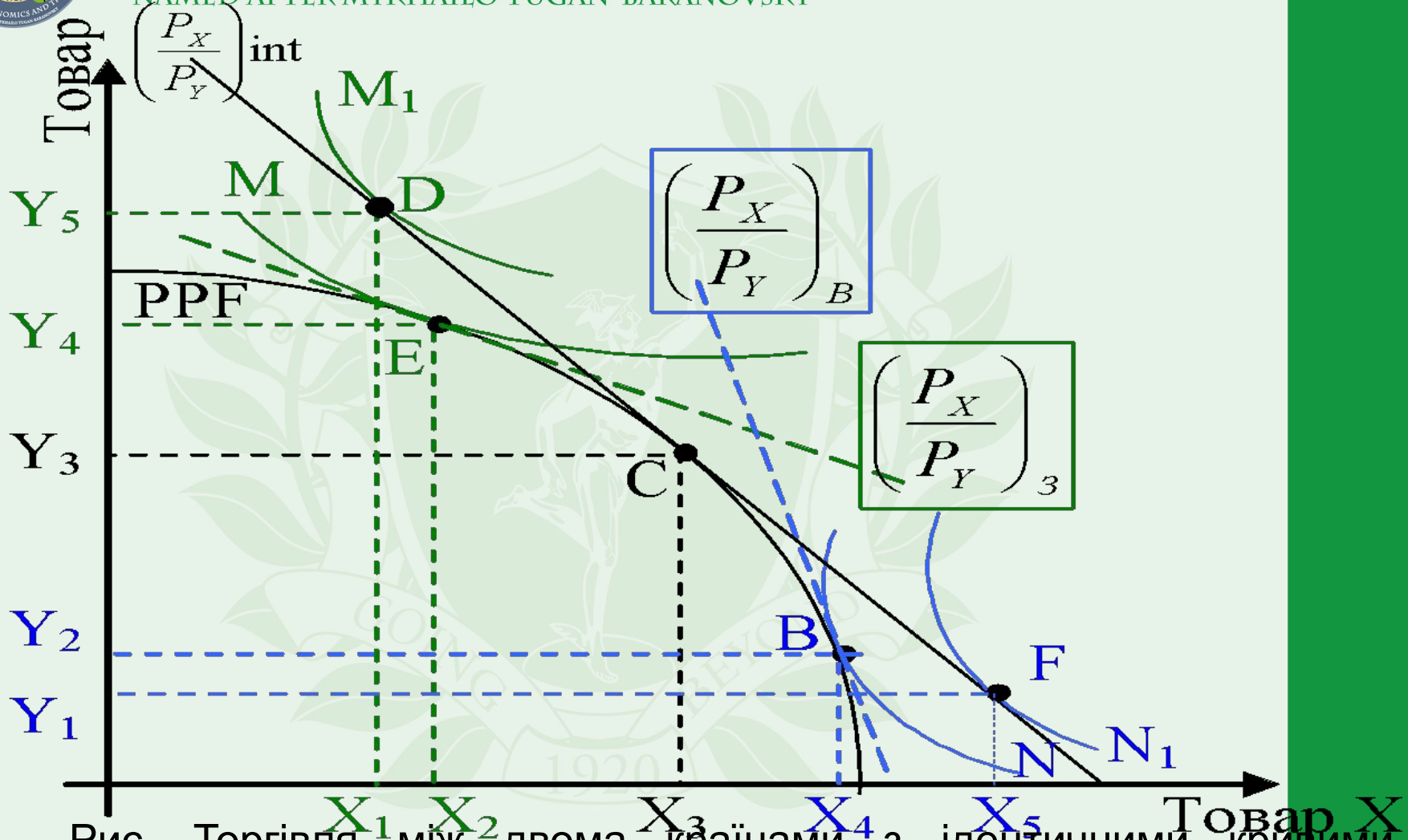


Рис. Торгівля між двома країнами з ідентичними кривими трансформації виробничих потужностей, але різними умовами попиту



# Альтернативні теорії

Співвідношення цін на ці товари відображає той факт, що резиденти країни II віддають перевагу споживанню товару Y, оскільки його ціна нижча порівняно з ціною товару X; аналогічно ціна товару Y у країні I вища, ніж товару X.

Встановлення торговельних відносин між країнами (лінія DF) зумовлює розширення виробництва товару X у країні II та його експорт до країни I, тоді як країна I збільшує обсяг випуску товару Y та експортує його у країну II. В результаті цих змін рівень виробництва у країні II зміщується з точки E в точку C, а у країні I — з точки B в точку C. Змінюються і рівні споживання в обох країнах: в країні II він переміщується з точки E в точку D, а у країні I — з точки B у точку F



# Альтернативні теорії

Тепер країна II виробляє  $OX_3$  одиниць товару X та  $OY_3$  одиниць товару Y, а її резиденти споживають відповідно  $OX_1$  та  $OY_5$  кожного товару. Країна II експортує  $X_1X_3$  одиниць товару X та імпортує  $Y_3Y_5$  одиниць товару Y. Економіка країни I характеризується такими параметрами: виробництво —  $OX_3$  та одиниць  $OY_3$  товару X та відповідно товару Y, споживання —  $OX_5$  одиниць товару X та  $OY_1$  одиниць товару Y. Країна експортує  $Y_1Y_3$  одиниць товару Y та імпортує  $X_3X_5$  одиниць товару X.





## 4.4. Теорія конкурентних переваг М.Портера

Обмеженість неокласичного підходу відзначає і Майкл Портер - професор кафедри ділового адміністрування Harvard Business School; провідний спеціаліст в сфері конкурентної стратегії і конкурентної боротьби на міжнародних ринках.

У своїй теорії М.Портер вводить поняття конкурентоспроможності країни. Саме національна конкурентоспроможність, з його погляду, визначає успіх чи неуспіх у конкретних галузях виробництва і те місце, яке країна займає в системі світового господарства. Національна конкурентоспроможність визначається здатністю промисловості постійно розвиватися і здійснювати інновації. Спочатку національні компанії домагаються конкурентної переваги, змінюючи основу, на якій вони конкурують.



# Теорія конкурентних переваг М.

## Портера

Удержати ж ім перевагу дозволяє постійне удосконалення товару, способу виробництва й інших факторів, причому так швидко, щоб конкуренти не змогли їх наздогнати і перегнати. Конкуренція - це не рівновага, а постійні зміни. Удосконалювання і відновлення галузі - безупинний процес. Тому в основі пояснення конкурентної переваги країни лежить роль країни базування в стимулюванні відновлення й удосконалювання (тобто в стимулюванні виробництва інновацій).

На основі аналізу статистичних матеріалів галузей промисловості восьми економічно розвинених країн М. Портер виявив найбільш важливі причини успіхів і невдач у конкурентній боротьбі фірм цих країн. Ним запропонована концепція конкурентоспроможності країни, основу якої складає ідея так званого “національного ромба”, який розкриває чотири властивості-детермінанти країни, що формують середовище, у якій діють фірми цієї країни



# Теорія конкурентних переваг М.

Портера

Національний ромб містить у собі чотири компоненти:

1. Факторні умови, тобто ті конкретні фактори (наприклад, кваліфікована робоча сила чи інфраструктура), що потрібні для успішної конкуренції в даній галузі.
2. Умови попиту, тобто який на внутрішньому ринку попит на продукцію чи послуги, пропоновані даною галуззю.
3. Родинні і підтримуючі галузі, тобто наявність чи відсутність у країні родинних і підтримуючих галузей, конкурентоспроможних на міжнародному ринку.
4. Стратегія фірми, її структура і конкуренти, тобто які у країні умови, що визначають процес створення управління фірм, і який характер конкуренції на внутрішньому ринку.



# Теорія конкурентних переваг М.

## Портера

“Національний ромб” характеризує систему детермінантів конкурентоспроможності країни, компоненти якої (як і в будь-якій системі), знаходячись у взаємодії, створюють ефект цілісності, тобто підсилюють, або послабляють, потенційний рівень конкурентоспроможності підприємств цієї країни.

На думку М.Портера, держави повинні відігравати роль своєрідного каталізатора конкурентоспроможності. Держава за допомогою своєї політики може впливати на всі чотири компоненти національного ромба, але цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. Тому надзвичайно важливо чітко сформулювати пріоритети державної політики. Загальними рекомендаціями є:

- заохочення всілякого розвитку,
- посилення конкуренції на внутрішньому ринку,



# Теорія конкурентних переваг М. Портера

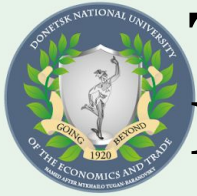
У комплекс урядових заходів для підтримки і підвищення конкурентоспроможності країни повинні входити:

## 1. Вплив уряду на факторні умови:

- акцент на створенні факторів (інфраструктури, кваліфікованої робочої сили, науково-конструкторських розробок і т.д.);
- грамотні політичні рішення у відношенні ринків факторів виробництва і валютних ринків (податкова і грошова політика, регулювання ринку енергоносіїв і регламентування процесу укладання колективних договорів).

## 2. Вплив уряду на родинні і підтримуючі галузі:

- політика уряду у відношенні ЗМІ;
- утворення кластерів (у трактуванні М.Портера - створення вертикально-інтегрованих структур, що поєднують у собі різних членів технологічного ланцюга від постачальників сировини до виробників готової продукції);
- регіональна політика (стимулювання розвитку відстаючих районів)



# Теорія конкурентних переваг М.

## Портера

### 3. Вплив уряду на умови попиту:

- державні закупівлі (стимулювання попиту на ранньому етапі, внутрішня конкуренція, здійснення інновацій);
- регламентація виробів і процесів (створення чіткої системи технічних і технологічних стандартів для витиснення з ринку неякісної продукції);
- вплив на структуру галузей, що виступають у ролі покупців (політика уряду у відношенні державної власності);
- стимулювання раннього чи ускладненого попиту (використання лізингових механізмів і інших форм непрямого кредитування);
- надання повної і якісної інформації покупцям;
- введення технічних стандартів (для забезпечення сумісності різних типів пристроїв);
- закордонна допомога і політичні зв'язки



# Теорія конкурентних переваг М.

## Портера

### 4. Вплив уряду на стратегію, структуру і суперництво фірм:

- інтернаціоналізація (заохочення міжнародної орієнтації й експорту);
- вплив на цілі як конкретних підприємців, так і цілих фірм;
- регламентація суперництва усередині країни (антитрестовські закони, протекціонізм і т.д.);
- утворення нових фірм;
- торгова політика (треба відкрити доступ на ринки і не зловживати протекціонізмом);
- залучення закордонних інвестицій